

ВІДГУК

офіційного опонента Самойленка Олександра Миколайовича, доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних та технологічних дисциплін Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» на дисертацію Ковальчук Майї Олегівни на тему «Формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі»

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Сучасні євроінтеграційні прагнення України зумовлюють необхідність її інноваційного розвитку на основі суспільного прогресу та збагачення людського капіталу. Особливо важливою стає проблема зростання професіоналізму фахівців у галузі освіти, активізація їхнього творчого потенціалу, що передбачає використання сучасних інформаційних технологій та систем. На часі – підготовка конкурентоспроможних, мобільних фахівців, здатних до самоздійснення в умовах швидкого інформаційного розвитку. У зв'язку з цим актуалізується проблема пошуку новітніх підходів до використання педагогічного потенціалу засобів мультимедіа з метою розвитку творчої особистості студента, формування в нього здатності до альтернативного мислення, що сприяє підвищенню якості навчання. Отже, досліджувана М. Ковальчук проблема є соціально та економічно значимою й актуальною для модернізації системи професійної освіти.

Дисертаційну роботу виконано в межах комплексної наукової теми кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Формування професійної компетентності майбутніх учителів в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер РК № 0110Ш02110). Тему дисертації затверджено вченою радою

Житомирського державного університету імені Івана Франка й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Метою дисертаційного дослідження М. Ковальчук поставила теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку ефективності моделі формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі. У вступі дисертації чітко визначено завдання, об'єкт, предмет дослідження. Робота структурована і логічно побудована. Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів і висновків дисертаційного дослідження обумовлені теоретико-методологічними позиціями, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку (теоретичних, емпіричних, статистичних). З метою реалізації завдань дослідження, авторкою опрацьовано 296 наукових джерел, із них – 24 іноземними мовами. Не викликає сумніву чітка структура дисертаційного дослідження, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Розділи дисертації є логічно завершеними, взаємопов'язаними, містять висновки, в яких узагальнено основні положення та наукові результати змістового наповнення кожного підрозділу.

Дисертацію презентує високий рівень наукової новизни, конкретизованої вперше на основі вивчення історії становлення та розвитку мультимедіа подано авторську періодизацію появи і становлення мультимедійних технологій, розроблено структуру та окреслено компоненти досліджуваної готовності (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний компоненти), обґрунтовано модель формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі, охарактеризовано специфіку методики формування досліджуваного явища. У межах наукової новизни дисертації

М. Ковальчук *удосконалено* зміст, форми і методи формування готовності майбутніх учителів у визначеному напрямі, уточнено поняттєво-термінологічний апарат проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, а також зміст базових понять дослідження «готовність», «мультимедіа», «мультимедійні технології», «мультимедійні навчальні системи», «готовність майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі»; сучасні наукові підходи до проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування мультимедійних навчальних систем; критерії та рівні досліджуваної готовності.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягало в розробці й апробації навчально-методичного забезпечення із дисциплін: «Комп'ютерні технології у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку», «Педагогічні технології у початковій школі», «Інноваційні технології навчання математики у початковій школі», «Методики використання комп'ютерної техніки при викладанні предметів шкільного курсу», «Методики навчання математики у початковій школі»; експериментального додатку до програми педагогічної практики для студентів IV-V курсів; авторської методики педагогічної діагностики стану досліджуваної готовності; систематизації добірки Інтернет-ресурсів з питань розробки та застосування мультимедійних навчальних систем. Підготовці навчально-методичних посібників «Мультимедійні технології в системі професійної діяльності майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів», «Комп'ютерні технології у роботі із дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку».

Дослідження М. Ковальчук апробовано на 8 міжнародних і 8 всеукраїнських, 4 регіональних конференціях та відображено в 34 публікаціях, з них: 5 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 – у наукових періодичних виданнях зарубіжних країн, 3 розділи у колективних монографіях, 4 навчальні посібники (із них 2 одноосібні),

20 статей і тез у збірниках наукових праць за матеріалами наукових конференцій.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Дисертаційне дослідження М. Ковальчук є актуальним, науково оригінальним та логічно завершеним авторським дослідженням.

У *вступі* розкрито сутність і стан розробленості наукової проблеми, обґрунтовано її значущість, окреслено науковий апарат дослідницького пошуку: мету і задачі, об'єкт, предмет, наукову новизну та практичне значення, особистий внесок здобувача, апробацію й упровадження результатів, структуру та обсяг дисертації. У вступі коректно, у відповідності до нормативних вимог та потреб конкретної проблеми, висвітлено позиції теоретичного апарату.

У *першому розділі* – «Теоретичні засади використання мультимедійних навчальних систем у початковій школі» – розглянуто мультимедійні навчальні системи як науково-педагогічну проблему; обґрунтовано теоретичні аспекти готовності майбутніх фахівців початкової ланки освіти до застосування мультимедійних навчальних систем; висвітлено досвід зарубіжних країн у сфері мультимедійної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі; визначено провідні наукові підходи до проблеми формування готовності майбутніх учителів застосовувати мультимедійні навчальні системи.

Історико-педагогічний аналіз процесу розвитку мультимедіа дозволив розробити авторську періодизацію становлення мультимедійних технологій, розкрито логіку виділення означених періодів (семіотичний, візуалізаційний, мультиплікаційний, гіпермедійний) і здійснено їх характеристику.

За результатами проведеного науково-педагогічного аналізу *мультимедійні навчальні системи* обґрунтовано як комплекс мультимедійних навчально-методичних матеріалів та програмно-технічних засобів, що передбачає інтегроване використання різного виду інформації

(текст, графіка, звук, відео, анімація) і підпорядкований єдиному інформаційному середовищу з спільним інтерфейсом. А *готовність майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі* розглядається як сукупність спеціальних знань і вмінь, стійких вмотивованих бажань здійснювати цю діяльність, здатність оцінювати рівень власної підготовки та підвищувати його, а також ефективно використовувати можливості мультимедійних навчальних систем в умовах багатопредметної й поліфункціональної пропедевтичної педагогічної діяльності в процесі навчання, виховання та розвитку дітей молодшого шкільного віку в умовах раннього включення в інформаційно-комунікаційне освітнє середовище.

Доведено, що *формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до застосування мультимедійних навчальних систем* – це комплексний педагогічний процес, в основі якого лежить методика формування професійних знань, умінь, навичок та особистісних характеристик майбутнього вчителя початкових класів, що формуються з використанням сукупності мультимедійних засобів під час навчання у ВНЗ.

Проаналізований вітчизняний та зарубіжний досвід із проблеми дослідження засвідчив актуальність упровадження мультимедійних навчальних систем в освітній сфері та уможливив висновки про те, що в умовах розвитку сучасної освіти України доцільним є запозичення досвіду зарубіжних країн за напрямками: підтримки освітніх програм підготовки майбутніх учителів до застосування мультимедійних засобів на державному рівні; розробки спеціальних стандартів для вчителів щодо сформованості належних знань, умінь та навичок застосування мультимедійних навчальних систем у професійній діяльності; запровадження курсів підвищення кваліфікації учителів за принципами мультимедійного навчання; створення мультимедійних освітніх середовищ у різних типах шкіл.

У межах наукового дослідження проблему формування досліджуваної

готовності розглянуто з позицій п'яти наукових підходів (системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, технологічного, акмеологічного), які сприяли цілісному вивченню досліджуваної проблеми.

У *другому* розділі – «Модель формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі» – **визначено** структуру, критерії, показники та педагогічні умови формування досліджуваної готовності; обґрунтовано модель формування готовності студентів напряму підготовки «Початкова освіта» до застосування мультимедійних навчальних систем.

З'ясовано, що *структура* готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі включає чотири компоненти (*мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний*), які реалізуються на основі критеріїв досліджуваної готовності (*мотиваційно-цільовий, змістово-методичний, діяльнісно-творчий, результативно-корекційний*).

Така структура дозволяє більш точно визначити відповідність професійної підготовки майбутнього учителя початкової школи сучасним вимогам, що постають перед системою освіти та передбачають формування у студентів готовності використовувати сучасні інноваційні технології та системи у професійній діяльності.

На основі аналізу наукових праць та застосування експертної оцінки визначено педагогічні умови як сукупність організаційних положень, які забезпечують результативну підготовку майбутніх учителів у визначеному напрямі, що детермінують мету, зміст та результат процесу формування означеної готовності із використанням мультимедійних технологій.

Розроблено модель формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі, що відображає педагогічний процес і є засобом формалізації відносин, дій, зв'язків між об'єктами, які визначають основні істотні властивості системи з

метою більш глибокого їх усвідомлення, можливості коригування результату залежно від поставлених цілей і завдань.

Структура розробленої моделі містить п'ять взаємопов'язаних блоків (*теоретичний, мотиваційний, змістовий, професійно-практичний, процесуальний, результативний*).

У *третьому* розділі – «Експериментальне дослідження формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі у процесі реалізації моделі» – представлено експериментальну програму, визначено стан сформованості готовності майбутніх учителів у визначеному контексті; охарактеризовано методику впровадження авторської моделі; проаналізовано результати реалізації у навчальний процес вищих навчальних закладів розробленої моделі.

Наведено програму і методику експериментальної роботи, результати кількісного та якісного аналізу педагогічного експерименту в якому брали участь 357 студентів (180 студентів експериментальної групи і 177 – контрольної).

У результаті моніторингу стану досліджуваної готовності майбутніх фахівців визначеного профілю з'ясовано, що традиційні підходи до професійної підготовки не забезпечують належного її формування.

Формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі здійснювалось на трьох етапах: організаційно-мотиваційному, пізнавально-діяльнісному та практико-узагальнювальному. Для виявлення ефективності формувального експерименту використовувалися розроблені критерії та показники досліджуваного явища на основі обґрунтованої авторської структури досліджуваної готовності, виокремлені рівні її сформованості (початковий, середній, достатній, високий). Отже, дослідження має наукову новизну. Його практичне значення також безсумнівне, оскільки завдяки експериментальній апробації моделі формування готовності майбутніх учителів до застосування

мультимедійних навчальних систем у початковій школі в студентів підвищився її рівень. Це підтверджується відповідними статистичними розрахунками й довідками про впровадження результатів дослідження.

Зміст дисертації органічно доповнюють і конкретизують додатки.

Проведений аналіз рукопису дисертації та публікацій повністю відображають її основні положення й результати, що дає підстави розглядати дослідження Ковальчук Майї Олегівни як завершений і цілісний доробок з важливої для освіти проблеми. Матеріали дисертації можна рекомендувати для застосування викладачам вищих навчальних закладів з метою вдосконалення змісту і процесу професійної підготовки майбутніх фахівців початкової галузі, а також фахівцям педагогічного профілю. Вищесказане свідчить, що представлене дисертаційне дослідження є завершеним, а зроблені в ньому узагальнення та висновки теоретично обґрунтовані. Його зміст узгоджується з основними положеннями висвітленими у змісті автореферату. Основні результати дисертаційного дослідження в повному обсязі викладені у наукових фахових виданнях.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Враховуючи позитивні сторони дисертаційного дослідження варто відмітити, і наступні зауваження та побажання:

1. У першому розділі «Теоретичні засади використання мультимедійних навчальних систем у початковій школі» здійснено аналіз базових понять дослідження, що представлено у параграфі 1.1 «Мультимедійні навчальні системи як науково-педагогічна проблема» та 1.2 «Теоретичні аспекти готовності майбутніх фахівців початкової ланки освіти до застосування мультимедійних навчальних систем», доречним, на нашу думку, було б застосування до окреслених у них понять методу контент-аналізу.

2. У підрозділі 1.4 «Наукові підходи до проблеми формування готовності майбутніх учителів застосовувати мультимедійні навчальні системи» дисертанткою розглянуто проблему формування досліджуваного

явища з позиції п'яти підходів: системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, технологічного та акмеологічного. Доцільно було б більш ґрунтовно розглянути реалізацію технологічного підходу: його роль у формуванні досліджуваної готовності в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів, оскільки в контексті зазначеної проблеми він видається важливим та значимим, однак у дослідженні він висвітлений не достатньо широко (с. 82-86).

3. Підрозділ 2.1 «Структура, критерії та показники готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій ланці освіти» краще поділити на два, в першому обґрунтувати структуру, а в другому критерії, їх показники та рівні.

4. У підрозділі 2.2 «Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування мультимедійних навчальних систем» під час розгляду педагогічних умов бажано було б простежити зв'язки між ними, їх дотримання має забезпечувати повноцінне функціонування авторської моделі формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі (підрозділ 2.2, с. 116 – 118), оскільки застосоване Ковальчук М. О. експертне оцінювання такі зв'язки не розкриває.

5. У загальних висновках до дисертаційної роботи доцільним було б представити поряд з якісним і кількісний аналіз результатів експериментального дослідження, які підтверджують ефективність розробленої моделі формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі.

Висловлені побажання і зауваження мають рекомендаційний характер і загалом не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Робота, що рецензується, є конкретним внеском у розвиток теорії і методики професійної освіти.

Висновок. Дисертація Ковальчук Майї Олегівни на тему «Формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі» є самостійним, завершеним і актуальним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, рівнем новизни та практичним значенням одержаних результатів відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24. 07. 2013 року зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08. 2015 р.,, що дає підстави для присудження Ковальчук Майї Олегівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності – 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії і методики
викладання природничо-математичних та
технологічних дисциплін
Комунального вищого навчального закладу
«Херсонська академія неперервної освіти»

О. М. Самойленко